Un volum remarcabil prin noutatea şi valoarea contribuţiilor care, beneficiind de rezumatele în limba engleză, va avea, cu siguranţă, ecoul meritat.

Gh. Platon

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE A R.S.R., Institutul de Istorie şi Arheologie Cluj-Napoca, *Izvoarele răscoalei lui Horea*, sub redacţia Acad., profesor Ştefan Pascu, Seria B., *Izvoare narative*, vol. III, *Presa, Broşuri 1784—1785*, publicat de Nicolae Edroiu, Ladislau Gyémánt, Volker Wollmann, Eva Selecká-Mârza, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1984, XX+450 p. (*Cuvînt introductiv* de Acad. Ştefan Pascu, *Notă asupra ediţiei*, extrasele din presă, broşuri, indice).

Apărut în împrejurările împlinirii a 200 ani de la răscoală, cel de al treilea volum al *Izvoarelor narative* prezintă o importanţă deosebită, reliefînd ecoul european şi maniera de reflectare în conştiinţa timpului a răscoalei româneşti.

În prima parte a volumului, sînt reproduse un număr de 464 informaţii (din anii 1784—1785) extrase dintr-un număr de 28 periodice care au apărut în Imperiu (în Transilvania, Bratislava, Viena), în Italia, Ţările germane, Franţa, Ţările de Jos şi Spania). Fiecare grup de informaţii este precedat de cîte o utilă notă explicativă privind orientarea publicaţiei, atitudinea faţă de eveniment, importanţa ştirilor, maniera de informare ş.a. În egală măsură, este indicat locul unde se păstrează exemplarul utilizat.

În cea de a doua parte a volumului sînt incluse un număr de şase broşuri — patru în limba germană şi două în franceză (G. M. *Umständlicher Bericht von den in Siebenbürgen entstandenen Unruhen aus wahrhaften Nachrichten gesammelt*, (Anonim), *Beschreibung der Strafe, so an dem dritten Hauptanführer der Wallachischen Missvergnügten, Namens Georg Krisan, den 15 Hornung 1785 zu Karlsburg vollzogen worden*, Adam Friedrich Geisler, *Horia und Klotska. Oberhaupt und Rathgeber der Anführer in Siebenbürgen. Eine physiognomische Skizze, historisch und karakteristisch behandelt; nebst der Geschichte dieses Aufruhrs. Ein Beitrag zur Menschenkunde und Geschichte der Ummenschei im 18-ten Jahr hundert das Jahres 1784. Mit beider ähnlichen Schattenrissen, nebst Wappen und Insielgen.* (Anonim), *Kurze Geschichte der Rebellion in Siebenbürgen. Nebst historisch-geographischen Erläuterungen. Mit den Schattenrissen der beyden Rebellen, Horia und Cloczka,* (Anonim), *Précis de l'origine, des progrès et des suites de la rébellion suscitée en Transylvanie et heureusement appaisée par la prise de chefs Horiah ou Nicolae Urts et Kloszka*, Jean Jacques-Pierre Brissot, *Seconde letres d'un défenseur du peuple à l'Empereur Joseph II sur son réglément concernant l'émigration, et principalement sur son révolte des Valaques ; où l'on discute à fond le droit de révolte du peuple.*).

Făcînd abstracţie de exactitatea informaţiei sau de atitudinea autorilor, materialele, în totalitatea lor, prezintă o importanţă particulară, servind la integrarea fenomenului revoluţionar românesc în contextul general al epocii, în intervalul cuprins între cele două mari revoluţii : americană şi franceză. Istoriografia noastră a surprins, deja, locul fenomenului revoluţionar românesc în acest cadru (cf. Pompiliu Teodor, *Spiritul revoluţiei americane, J. P. Brissot şi răscoala lui Horea*, în vol. *Interferenţe iluministe europene*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984).

Regularitatea cu care apar volumele corpusului exprimă nu numai competenţă şi muncă plină de abnegaţie a istoricilor din Cluj reliefează, totodată, responsabilitatea şi pasiunea în slujba intereselor superioare ale istoriei naţionale.

Gh. Platon

D. PRODAN, *Supplex Libellus Valachorum*, Ediţie nouă cu adăugiri şi precizări, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, 517 p. (434 text + anexe, indice, fotografii).

Cu modestia care-l caracterizează, în *Prefaţa* celei de a treia ediţii a *Supplexului* (primele două au apărut în 1948 şi 1968), „fortificată cu noi materiale şi precizări de detalii", D. Prodan îşi afirmă intenţia de a se înscrie „în peisajul luxuriant de acum, al unei mari teme de istorie naţională", în „lungul şir al numelor care o ilustrează" (p. 7).

Uită să precizeze, însă că, în acest lung şir, primul loc îi aparţine, pe drept; aceasta nu numai pentru că *Supplexul*, prin definiţie, este actul de naştere al naţiunii române, ci pentru că lucrarea sa, în ediţiile sale anterioare, a reprezentat un obligatoriu punct de plecare şi referinţă. Cele trei ediţii ale *Supplexului* trebuie judecate nu numai în densitatea lor ştiinţifică, ci apreciate, în egală măsură, în deosebita lor semnificaţie politică. Raportat la anii apariţiei, conţinutul cărţii reliefează măsura în care *Supplexul* şi problematica sa sînt la fel de vii şi actuale. De asemenea, cartea şi universul naţional care-l cuprinde subliniază rosturile de astăzi şi de întotdeauna ale istoriei ca *paladiu* al naţionalităţii. Aşadar, apreciem noi, *Supplex Libellus Valachorum* nu este numai un eveniment editorial; este un act cu limpede definită valoare naţională.

Cartea profesorului Prodan nu cuprinde istoria unui document, a unui act; este istoria însăşi a luptei pentru determinare şi emancipare. *Supplexul* nu reprezintă un început; este, doar, „un important moment într-o organică şi istorică luptă". În el sînt concentrate, într-o formă superioară şi într-o notă specifică, marile idei asupra latinităţii, continuităţii şi unităţii secolului al XVII-lea, preluate în Transilvania prin intermediul sintezei cantemiriene. Principiile documentului, care exprimă, limpede, opţiunile politice româneşti, îşi prelungesc efectele pînă tîrziu, în secolul al XIX-lea. Le întîlnim în acţiunile politice care au prefaţat revoluţia de la 1848, sînt prezente în memorabilul discurs rostit de S. Bărnuţiu în Catedrala de la Blaj, le simţim în lucrările Dietei din 1863—64. *Memorandul* din 1891, este, se poate admite, o nouă ediţie a actului de la apariţia căruia, acum, nu întîmplător, desigur, se împlineau 100 ani. Istoria lui se confundă cu istoria formării şi afirmării naţiunii române.

Supplexul reprezintă un moment al luptei politice naţionale care-şi păstrează şi astăzi, nealterate, mesajul şi sensul. Prin intermediul său românii au solicitat restituirea drepturilor, răpite sau încălcate prin forţă sau abuz. Înfăţişînd cuprinsul, importanţa şi soarta memoriului, autorul îl situează în contextul larg care l-a generat, oprindu-se asupra sistemului politic al Principatului în secolul al XVII-lea, a consecinţelor Unirii cu biserica Romei; stăruie asupra luptei naţionale a românilor din Transilvania, al cărei iniţiator a fost Inochentie Micu. Prezentarea aspectelor fundamentale ale despotismului luminat şi ale Iosefinismului îi îngăduie profesorului Prodan să formuleze importante concluzii cu privire la *Consecinţele iosefinismului pentru români*.

Răscoala din 1784, plasată în cuprinsul contradicţiilor sociale şi etnice specifice Transilvaniei este explicată în rosturile ei sociale şi naţionale. Separînd mai limpede taberele aflate în luptă, mişcarea ţăranilor a trasat dimensiunile sociale ale mişcării naţionale româneşti, propulsînd problema românească în conştiinţa europeană, contribuind, totodată, la sporirea solidarităţii etniei naţionale.

O admirabilă expunere este consacrată ideilor noi, sociale şi politice, specificului iluminismului, difuziunii şi manierei de receptare în ţările române. Procesul istoric de dezvoltare defineşte taberele aflate în luptă, le subliniază ideologia, reliefează contradicţiile sociale şi etnice, devenite naţionale. Maniera în care se nasc, evoluează şi se definesc aceste contradicţii, cresterea adversităţilor naţionale, marcate atît de limpede în anii *Supplexului* sînt magistral înfăţişate, cu un remarcabil simţ al proporţiilor şi al nuanţelor. Problemele fundamentale ale vieţii sociale, politice şi culturale din Transilvania sînt înfăţişate şi explicate, în ponderea şi cu semnificaţia lor. Ele sînt judecate şi cîntărite în acord cu realităţile din Principate oferindu-ne, în felul acesta, o imagine generală, completă, asupra evoluţiei fenomenului naţional românesc în cuprinsul Europei naţionalităţilor.

O carte de mare densitate, scrisă de un maestru, înzestrat, în egală măsură, cu talentul deosebit de a comunica nu numai sensul şi semnificaţia datelor sau al acţiunilor, ci şi cu capacitatea de a sugera tumultul mişcării lor şi atmosfera luptei. O mare carte a naţiunii, indispensabilă pentru specialişti, necesară pentru toţi acei, mulţi, cărora nu le pot fi străine marile acte de cultură ale epocii noastre.

Gh. Platon

ECATERINA NEGRUŢI, *Satul moldovenesc în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuţii demografice*, Iaşi, Universitatea „Al. I. Cuza", 1984, 130 p. (text + rezumat în limba franceză, liste de hărţi şi figuri, tabele statistice, indice)

Situată într-un domeniu spre care Ecaterina Negruţi şi-a orientat cu fermitate, cercetările, noua lucrare, elaborată în cadrul colectivului de istorie modernă al Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol", se înscrie în seria contribuţiilor remarcabile privind